

Kulturdepartementet

Remissvar över betänkandet **Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34)**

Ku2024/00602

Institutet för mänskliga rättigheter (institutet) yttrar sig över betänkandet **Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34)**. Yttrandet sker inom ramen för institutets uppgift att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige, med utgångspunkt i våra grundlagar och för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter. Institutet har även en särskild roll som oberoende nationell mekanism enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen).

Sammanfattning

- Institutet **konstaterar** att en oberoende och bred public service bidrar till statens ansvar att fullgöra de mänskliga rättigheterna, inklusive rätten till information.
- Institutet **tillstyrker** förslaget om teknikneutrala villkor.
- Institutet **tillstyrker** förslagen om att det av lag ska framgå att den verksamhet som ingår i public service-uppdraget ska präglas av oberoende och stark integritet och ska bedrivas självständigt i förhållande till såväl staten som olika ekonomiska, politiska och andra intressen och maktsfärer i samhället.
- Institutet **tillstyrker** förslaget om att beredskapsuppdraget framöver i ökad grad präglas av en digital dimension.
- Institutet ser med oro på den oenighet som finns om medelstillelningen och konstaterar att en **tillräcklig medelstillelning** för att public service-bolagen ska kunna fullgöra sina uppgifter med de höjda ambitionerna behöver säkerställas.

- Institutet **tillstyrker** förslaget om att public service-företagens förstapubliceringar på jiddisch ska öka under tillståndsperioden jämfört med 2025 års nivå. Det är bra att det regleras att företagens samlade utbud på finska, meänkieli, romani chib och samiska varje år minst ska uppgå till den nivå som uppnås 2025 och att motsvarande krav ska gälla för SVT:s och UR:s utbud på teckenspråk, men det kan övervägas om inte även dessa utbud skulle behöva öka.
- Institutet **avstyrker** förslaget om att villkoret om att programverksamheten som helhet ska bedrivas utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv inte längre ska ställas upp med motiveringen att krav på jämställdhet och mångfald ingår i demokratibestämmelsen.
- Institutet **avstyrker** förslaget om att det inte längre ska ställas krav på SR och SVT att stärka den journalistiska bevakningen av svagt bevakade områden under nästa tillståndsperiod.

Övergripande synpunkter

Institutet vill **understryka** att välfungerande public service, t.ex. radio och tv, kan spela en avgörande roll för skyddet av mänskliga rättigheter. Det gäller inte minst rätten till yttrandefrihet och rätten att ta emot och sända information exempelvis för minoriteter, personer med funktionsnedsättning, äldre vuxna och barn. Motsatsvis har politiskt inflytande över public service visat sig ingå i populistiska och anti-demokratiska tendenser under 2000-talet i exempelvis Polen och Ungern. I betänkandets kapitel 4.1.1 framkommer att medieforskning visar att människor som lever i informationsmiljöer där public service har en stark ställning har bättre kunskaper om politik och samhälle än människor som lever i mer renodlat kommersiella informationsmiljöer. Behovet av tillförlitlig information och ett sammanhållande medieutbud är ännu viktigare när polariseringen ökar i samhället och andra medel för informationsspridning, till exempel till studieförbunden, minskar.

Yttrandefriheten, inklusive rätten att ta emot och sprida information är grundläggande rättigheter enligt den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, Europakonventionen och funktionsrättskonventionen m.fl. konventioner. Statens ansvar för att progressivt säkerställa rättigheter omfattar även att beröra

ansvaret att säkerställa tillgång till produktioner för exempelvis utbildning, meningsfull fritid och kultur (jfr. konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter m.fl. konventioner).

Ur ett **tillgänglighetsperspektiv** är det viktigt att påminna om att EU-rätten kräver att medlemsstaterna ”utan onödigt dröjsmål säkerställer att tjänster som tillhandahålls av leverantörer av medietjänster under deras jurisdiktion fortlöpande och successivt görs mer tillgängliga för personer med funktionsnedsättning genom proportionella åtgärder”¹ samt ”ska säkerställa att information vid kriser, inbegripet tillkännagivanden och meddelanden till allmänheten vid naturkatastrofer, som offentliggörs genom audiovisuella medietjänster, tillhandahålls så att den är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.”² Det är därför viktigt att EU-rättens krav tas med i konsekvensanalyser, vilket tyvärr inte gjorts tillräckligt i betänkandet. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning skulle kunnat ha väglett utredningen ytterligare i frågor om tillgänglighet och teckenspråk.

Synpunkter på vissa specifika förslag

Institutet **tillstyrker** förslaget om teknikneutrala villkor eftersom det gör det lättare för verksamheterna att anpassa innehåll och tjänster till förändrade tekniska förutsättningar, vanor och publikens behov.

Institutet **tillstyrker** även förslagen om att det av lag ska framgå att den verksamhet som ingår i public service-uppdraget ska präglas av oberoende och stark integritet och ska bedrivas självständigt i förhållande till såväl staten som olika ekonomiska, politiska och andra intressen och maktsfärer i samhället positiva. I betänkandet framkommer att public service-företagens kulturuppdrag är av stor betydelse för att allmänheten ska ha tillgång till ett brett utbud av

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktiv om audiovisuella medietjänster) med ändringsdirektiv.

² Ibid.

svenskt innehåll när den kommersiella delen av medielandskapet inte har möjlighet att producera och tillgängliggöra svenskt originalmaterial.

Institutet **tillstyrker** förslaget om att beredskapsuppdraget framöver i ökad grad präglas av en digital dimension och förslaget om teknikneutralitet i public service-uppdraget.

Institutet **ser med oro** på den oenighet som finns om medelstillelningen, bland annat i reservationer och särskilda yttranden från flera ledamöter i kommittén. Mot bakgrund av flera förtydligade målsättningar och höjda ambitioner behöver en tillräcklig medelstillelning säkerställas. Med tanke på de stärkta kraven på exempelvis beredskap, säkerhet och VMA, samt uppdragets övergång till teknikneutralitet, framstår det som att det föreligger en klar risk att utbudet på något sätt kommer att behöva minskas under perioden, vilket skulle gå emot utredningens ambitioner. Dessutom kommer exempelvis nyhetsrapportering sannolikt i ökad omfattning behöva arbeta med att verifiera information och rensa ut desinformation som kan tas fram och spridas med exempelvis AI-teknik via deepfakes mm.

Institutet **tillstyrker** förslaget om att public service-företagens förstapubliceringar på jiddisch ska öka under tillståndsperioden jämfört med 2025 års nivå. Det är bra att det regleras att företagens samlade utbud på finska, meänkieli, romani chib och samiska varje år minst ska uppgå till den nivå som uppnås 2025 och att motsvarande krav ska gälla för SVT:s och UR:s utbud på teckenspråk, men det kan övervägas om inte även dessa utbud skulle behöva öka. Institutet **påminner** samtidigt om förslaget i sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68) om att fortsatt öka det samlade utbudet på meänkieli med höjd kvalitet och förstärkta resurser.

Institutet **avstyrker** förslaget om att villkoret om att programverksamheten som helhet ska bedrivas utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv inte längre ska ställas upp med motiveringen att krav på jämställdhet och mångfald ingår i demokratibestämmelsen. Institutet **delar inte** uppfattningen om att kravet ska tas bort eftersom det finns viss risk att bolagens redovisning minskar i ambition utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.

Institutet **avstyrker** förslaget om att det inte längre ska ställas krav på SR och SVT att stärka den journalistiska bevakningen av svagt bevakade områden under nästa tillståndsperiod. Det finns en påtaglig risk att bevakningen minskar och att det blir en effekt av det minskade ekonomiska utrymmet, inte minst mot slutet av perioden.

Institutet är **tveksamt** till förslaget om att det ska genomföras studier för att belysa centrala aspekter av public service-företagens verksamhet i syfte att stärka public service-verksamhetens legitimitet och höga förtroende. Även om det är positivt med granskning av offentliga verksamheter så behöver föreslagna studier göras i god tro och utan syfte att påverka inriktningen på public service-bolagens verksamhet som ska vara oberoende från staten och politiken. Därför är det svårt att ta ställning till förslaget som det är presenterat.

Institutet är **tveksamt** till att den nya lagen föreslås få företräde framför radio- och tv-lagen. Även om det kan finnas fördelar med tydlighet i normhierarkin finns en viss risk för att regler i radio- och tv-lagen sätts åt sidan. Bestämmelserna om tillgänglighet i 5 kap. 12 § radio- och tv-lagen kan även behöva stärkas upp eftersom bolagens ekonomiska utrymme på sikt minskar enligt utredningens förslag, och prövningen av hur och i vilken omfattning tjänsten ska göras tillgänglig för personer med funktionsnedsättning ska beakta leverantörens finansiella förutsättningar och den tekniska utvecklingen av tillgänglighetstjänster.

Ärendets handläggning

Detta remissvar har beslutats av ställföreträdande direktören Charlotte Palmstierna och föredragits av utredaren/juristen Ola Linder. I den slutliga beredningen har även juristen Anna Rosenmüller Nordlander och enhetschefen Eva Glückman deltagit.

Charlotte Palmstierna

Ställföreträdande direktör